

Juniorin asema ja osallistumisen ehdot aikuisjohtoisessa jalkapalloharrastuksessa

*Tytti Soini, Hannele Harjunen,
Anna-Katriina Salmikangas & Hannu Itkonen*

Artikkelissa tarkastellaan jalkapalloharrastusta isävalmentajien ja jalkapalloa pelaavien U12-ikäisten poikien yhteisenä, mutta valmentajien pitkälti määrittelemänä toimintana. Analyysi kohdistuu valmentajien junioriurheiluun ja -valmennukseen liittämiin merkityksenantoihin ja näiden pohjalle rakentuvaan toimintakulttuuriin. Valmentajien merkityksenannot muovaavat poikien kanssa rakentuvia suhteita, valta-asetelmia ja yhteisöllisyyttä toimien sekä toiminnan mahdollistajina että sen rajojen määrittäjinä. Näiden kautta on tulkittu myös sitä, millaiseksi poikien asema ja osallistumisen ehdot toiminnassa muodostuvat. Tutkimuksen aineistonkeruu toteutettiin etnografisella otteella haastatellen valmentajia ja havainnoiden tapoja, joilla he ohjaavat poikia harjoitus- ja ottelutilanteissa. Valmentajien merkityksenannoista muodostettiin narratiivisen analyysiotteen avulla kolme valmentajatarinaa. Tulokset osoittavat, kuinka valmentajien henkilökohtaisista lähtökohdista rakentuvat merkityksenannot tavoitteineen ja odotuksineen haastavat yhtenäisen toimintakulttuurin muodostumista joukkueessa. Yhteinen tavoitteenasettelu jää puuttumaan, ja kilpailulliset merkityksenannot alkavat ohjata toimintaa, jolloin poikien yhtäläiset mahdollisuudet aktiiviseen toimijuuteen kaventuvat. Joukkueen toimintaan osallistuminen edellyttää pojilta taitavuuden ja edistyneisyyden lisäksi kilpailullisesti suuntautunutta ”sisäistä paloa”, aikuisten asettamiin tavoitteisiin motivoitumista ja tottelevaista toimijuutta. Kuuntelemisen ja keskittymisen vaatimukset täytyvät, kun pojat ovat hiljaa ja tekevät mitä käsketään. Artikkelin avulla halutaan herättää keskustelua junioriurheilun aikuislähtöisyydestä ja lasten ja nuorten asemasta urheilussa. Jos juniorit olisivat harrastustoiminnassaan täysivaltaisia toimijoita, harrastuksesta saattaisi helpommin muodostua tärkeä osa heidän minuuttaan, mikä voisi vahvistaa myös toimintaan sitoutumista.

Asiasanat: junioriurheilu, valmennus, merkitykset, osallisuus, toimijuus, kilpailu

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan jalkapallovalmentajina toimivien isien junioriurheiluun ja juniorivalmennukseen liittämiä merkityksiä, niiden pohjalta rakentuvaa joukkueen toimintakulttuuria ja poikien osallistumisen ehtoja joukkueessa. Junioriurheilu tarjoaa kiinnostavan kontekstin lasten, nuorten ja aikuisten yhteisen toiminnan tarkastelulle, sillä urheiluharrastusten katsotaan muodostavan elämäntilanteesta merkittävän ja tärkeän kasvuympäristön. Aikuiset ovat organisoidun junioriurheilun tärkeitä toimijoita, eikä toiminta ilman heitä olisi nykymuodossaan mahdollista. Suomalaisväestöstä lähes neljä prosenttia osallistuu junioriurheiluun liittyvään vapaaehtoisuustoimintaan valmentajina, apuvalmentajina tai ohjaajina. Eniten heitä (noin 100 000) toimii jalkapallon parissa. (Aarresola ym. 2019.)

Lapset ja nuoret sosiaalistuvat urheilun maailmaan ja sen lajikulttuureihin aikuisten johdolla. Aikuiset opettavat junioreille, minkälaisia urheiluun liittyviä arvoja ja normeja heidän tulisi sisäistää ja minkälaisia odotuksia heihin kohdistuu. Nykyajalle tyypilliseen tapaan junioriurheilussa painottuvat usein terveyteen ja huippuosaamiseen liittyvät erinomaisuuden diskursiiviset eetokset. Myös valmentajat kiinnittävät lasten ja nuorten urheiluun odotuksia ”kunnon kansalaisuudesta” muun muassa kilpailullisuutta, ammatillisuutta, perhekeskeisyyttä ja keskiluokkaisuutta ilmentävissä urheilusta puhumisen tavoissaan. (Berg & Salasuo 2017; Berg & Peltola 2015.) Tällaiset junioriurheilun ympärille muodostuneet aikuisjohtoiset tulkinnat ymmärretään tässä tutkimuksessa sosiaalista toimintaa määrittäviksi käytännöiksi, jotka tulevat ilmi joukkueen toimintaan liittyvinä diskursiivisina merkityksenantoina ja erilaisina puhe- ja vuorovaikutustapoina (ks. Siltaoja & Sorsa 2021, 230).

Tutkimuksessa tarkastellaan jalkapallovalmentajien määrittämää junioriurheilun

todellisuutta ja sitä rakentavia merkityshorisontteja. Tutkimuksen kenttätössä on havainnointu, miten valmentajat ovat tekemisissä poikien kanssa pitäen samalla yllä joukkueen toimintaan vaikuttavia valtasuhteita. Analyttinen kiinnostuksemme on kohdistunut siihen, minkälaista kasvuyhteisöä valmentajat joukkueesta tekevät omista arvostuksistaan, lähtökohdistaan ja merkityshorisonteistaan käsin. Valmentajien toimintaan kytkeviä merkityksenantoja olemme tulkinneet Kenneth Aggerholmin ja Gunnar Breivikin (2020) luoman analyttisen viitekehyksen ohjaamina ja eritelleet niitä *kuulumisen*, *omistamisen* ja *olemisen* käsittein. Käytännön valmennustoimintaa olemme kategorisoineet transformationaalisen johtamisen teoriaan perustuvan arviointimallin (Coaches’ Leadership Behaviours, CLAS) käsitteistön avulla (Turnnidge & Côté 2019). Yhteisöllisyyden ja poikien osallistumisen ehtojen tarkastelussa on hyödynnetty osallisuuden, toimijuuden ja hallinnan käsitteitä.

Tutkimuksemme asettuu liikunta- ja urheilusosiologiseen tieteenalaan sekä kasvatussosiologiseen ja sosiokulttuuriseen lapsuuden ja nuoruuden tutkimuksen perinteeseen. Tutkimuksen empiirinen konteksti rajautuu yhteen jalkapallojoukkueeseen, mutta sen tuloksia voidaan hyödyntää junioriurheilun aikuisjohtoisesti painottuneiden käytäntöjen arvioinnissa laajemminkin. Vaikka urheilu on monella tapaa sukupuolittunutta (ks. esim. Peltola 2020) ja vaikka tämän tutkimuksen juniorit ovat poikia ja valmentajat miehiä, rajaamme tarkastelun sukupuolen merkityksestä junioriurheilussa tämän analyysin ulkopuolelle. Myös lapsuuden ja nuoruuden tiukka erottaminen toisistaan on nähty tässä tutkimuskysymysten kannalta epärelevantiksi (ks. Satka ym. 2012, 18); koostuihan havainnointu joukkue 11-vuotiaista lapsuuden ja nuoruuden välimaastossa elävistä jalkapalloharrastajista. Tutkimukseen osallistuneet

valmentajat olivat myös isiä joukkueessa pelaaville pojilleen.

Junioriurheilun monet merkityshorisontit

Koska lapsilla ja nuorilla ei ole juurikaan valtaa harrastusten organisoimisessa, junioriurheilua toteutetaan pitkälti aikuisten arvojen ja merkityksenantojen ohjaamana. Tässä artikkelissa viittaamme merkityshorisontin käsitellä valmentajien arvoja ja toimintaa muovaavaan kulttuuriin, elämänhistorian ja sosiaalisen ympäristön vaikutukseen, jonka kautta urheilusta on tullut heille merkityksellistä (ks. Aggerholm & Breivik 2020; Taylor 1995). Merkityshorisontti ilmentää henkilökohtaisten kokemusten ja merkityksenantojen kokonaisuutta, jonka puitteissa tutkimuksemme osallistuneet valmentajat sitoutuvat valmennustoimintaan ja rakentavat tarkastelemaamme toimintakulttuuria joukkueessa. Merkityshorisontteja konstruoidessamme olemme analysoineet valmentajien urheiluun liittämiä arvorakenteita sekä eksistentialistista ja perustavanlaatuisia tapaa sitoutua urheiluun. Toimintaa ohjaavan arvoperustan näemme muodostuvan valmentajien henkilökohtaisista, sosiaalisista ja inhimilliseen vuorovaikutukseen liittyvistä arvoista. Arvojen ja urheiluun sitoutumisen välisiä suhteita kuvaamme analyysissä käsitteillä kuuluminen (*belonging*), oleminen (*being*) ja omistaminen (*having*). (Aggerholm & Breivik 2020.) Arvot viittaavat tärkeiksi koettujen tekijöiden sisäisesti yhtenäiseen kokonaisuuteen. Merkitykset puolestaan sitovat arvot ja arvostukset sekä kokemukset erilaisiksi tavoitteelliseksi toimintamalleiksi (Breivik 2022, 19).

Sitoutuminen toimintaan olemisen (*being*) näkökulmasta tarkoittaa vapaata ja aktiivista osallistumista, jossa keskitytään toiminnan

kokemuksellisiin ominaisuuksiin ja sisäisiin arvoihin. Olemisen näkökulma korostaa aktiivista subjektiivisuutta ja näkemystä toiminnasta autoteelisena eli itsessään arvokkaana. Kun toiminnassa painottuu omistamisen (*having*) ulottuvuus, hallinta, ”omiminen” ja toiminnan kautta saavutettavissa olevat hyödyt ovat tärkeitä. Toiminta nähdään välineeksi muiden päämäärien, kuten menestyksen ja kunnian saavuttamiseen. Osallistumisessa keskeistä on taitojen hankkiminen ja suorituskyyvyn parantaminen vastustajien voittamiseksi. Sitoutuminen toimintaan kuuluminen (*belonging*) näkökulmasta puolestaan pohjautuu vieraantumisen ja syrjään joutumisen kokemusten välttämiseen. Juurtumista ja sitoutumista paikkaan, yhteisöön, ryhmään, instituutioon tai kulttuuriin pidetään arvokkaana. (Aggerholm & Breivik 2020.)

Junioriurheilua diskursiivisesti ympäröivä yleinen jännitteisyys virittyy yleensä kilpailua, terveyden edistämistä ja monipuolista iloa ilmentävien merkitysten välille (Itkonen 2010, 24). Kilpailua korostavissa määrittelyissä nojataan usein synnynnäiseksi oletettuun kilpailullisuuteen, vaikka ihmisiltä ei ole löydetty mitään biologiaan perustuvaa kilpailuviettä (ks. Liukkonen & Jaakkola 2017, 140). Kasvatuksellisesti kilpailun ongelmallisuus liittyy hyväksytyksi tuleminen tarpeeseen, jatkuvaan oman parhaansa yrittämiseen ja toisten ylinousemisen pyrkimyksiin. Omaksumalla kilpailullisen, omistamiseen (*having*) nojaavan merkityshorisontin opimme ajattelemaan itsestämme, toisista ja maailmasta kilpailullisesti luoden kilpailua sinne, missä sitä ei muuten olisi. (Pulkki 2017, 21.) Tässä mielessä edellä kuvatuilla toimintaan sitoutumisen arvolähtökohdilla voi tulkita olevan myös eettisesti ja kriittisesti perusteltavissa olevia eroja.

Valmentajien määrittämä toimintakulttuuri ja junioreiden asema

Lasten ja nuorten hallintaan liittyvät normatiiviset käytännöt, ihanteet, kontrollisuuntautunut puuttumiseetos ja huoliontologia (Harrikari & Pekkarinen 2011) vaikuttavat väistämättä lasten ja nuorten asemaan urheiluharrastuksissa ja ohjannevat osaltaan myös tutkimukseemme osallistuneiden valmentajien merkityksenantoja. Hallinnan käsitteellä viittaammekin paitsi erilaisiin johtamiskäyttäytymisen tapoihin, joilla valmentajat pyrkivät ohjaamaan poikien toimintaa ja käyttäytymistä tutkimuksemme joukkueessa, myös yleisempiin diskursiivisiin kamppailuihin junioriurheiluun liittyvien moninaisten totuuksien ja arvojen välillä (ks. Satka ym. 2011, 12).

Lasten, nuorten ja aikuisten kohtaamisia, sukupuolisuhteita, valta-asetelmiä sekä kontrollin ja hallinnan kysymyksiä tai lasten ja nuorten osallisuutta ja toimijuutta on tutkittu junioriurheilussa niukasti. Kouluissa (mm. Alanko 2010; Hohti & Karlsson 2012) ja päiväkodeissa (mm. Weckström 2021) lasten toimijuutta ja osallisuutta on puolestaan tutkittu paljon. Kouluyhteisöön sijoittuva tutkimus korostaa lasten toimijuuden kulttuurisidonnaisuutta ja laajaa yhteisöllistä toimijuuskäsitystä, joka riippuu monista toimijoista ja instituutioiden rakenteista (Hohti & Karlsson 2012). Päiväkotitutkimuksen mukaan sosiaalisesti kestävä osallisuuden toimintakulttuuri puolestaan ehkäisee syrjäytymistä ja edistää tasa-arvoa sekä oikeudenmukaisuutta silloin, kun kaikki yhteisön jäsenet saavat äänensä kuuluviin, voivat tehdä aloitteita ja vaikuttaa toimintaan (Weckström 2021).

Kun jalkapallojoukkuetta tarkastellaan poikien kasvuyhteisönä, yhteisöllisyyden ja osallisuuden käsitteet ovat tärkeitä, koska ne erottavat kasvuyhteisön asiakkuuksiin perus-

tuvasta palveluntuotannosta (Rimpelä 2013, 29–33). Tässä tutkimuksessa painotamme kuitenkin osallistumista, jolla viittaamme poikien aktiiviseen toimijarooliin ja mahdollisuuteen olla osa yhteisöä. Toimijuus viittaa tutkimuksessamme poikien mahdollisuuteen valita, toimia ja osallistua harrastukseen omista lähtökohdistaan käsin (ks. Prout 2005). Lisäksi junioreiden toimijuuteen vaikuttavat muut osallistujat ja esineet, säännöt, tavoitteet, aikarakenteet ja vuorovaikutussuhteet, joita valmentajat luovat toiminnallaan (vrt. Sairanen & Kumpulainen 2014, 141).

Poikien ja valmentajien suhteista rakentuva yhteinen toimintakulttuuri määrittää poikien osallistumisen ehtoja joukkueessa (ks. Alanko 2010, 58–59). Ymmärrämme toimintakulttuurin joukkueen toimintaa ohjaavaksi tulkinnalliseksi järjestelmäksi, joka ilmenee kollektiivisena käyttäytymisenä ja jaettuina pelisääntöinä. Se kehittyy historiallisesti ja sitä ylläpidetään sosiaalisesti, kun yhteisö luo ajan kuluessa yhteisen sosiaalisen todellisuutensa, arvonsa ja norminsa. (Kekäle & Puusa 2020, 53.) Valmentajien toiminnassa ilmeneviä odotuksia, tavoitteita ja päämääriä on tässä tutkimuksessa tulkittu Jürgen Habermasin (1984) systeemimaailmaan liittyvän päämäärärationalisen ja ihmisten elämismaailmaan liittyvän kommunikatiivisen rationaliteetin jaottelutavan mukaisesti. Päämäärärationalisessa toiminnassa pelaajat asemoidaan strategisen toiminnan välikappaleiksi, kun taas kommunikatiivinen toiminta korostaa inhimillisiä tekijöitä ja arvoja (Huttunen 2012).

Valmentajien toiminnan analysoinnissa hyödynnetyssä CLAS-mallissa johtamistyyliä kuvataan ideaalin vaikuttamisen (*idealized influence*), älyllisen stimulaation (*intellectual stimulation*) ja henkilökohtaisen kohtaamisen (*individualized consideration*) käsittein. Mallissa on luokat myös transaktionaaliselle, toksiselle ja välinpitämättömälle (*laissez-faire*) johtamiskäyttäytymiselle. Ideaalia vaikutta-

mista kuvaava toiminta ilmentää valmentajan prososiaalisia arvoja ja keskustelemaa otetta, herkkyyttä ja nöyryyttä, luottamusta pelaajan kykyihin, kollektiivisen toiminnan ja yhteisen vision luomista sekä merkityksellisten roolien ja haastavien tehtävien tarjoamista. Älyllistä stimulointia hyödyntävä valmentaja edistää junioreiden aktiivista roolia, jakaa vastuuta ja painottaa oppimisprosessia. Henkilökohtaisen kohtaamisen keinoin valmentaja osoittaa kiinnostusta pelaajien tarpeita kohtaan ja tunnistaa heidän yksilöllisiä taipumuksiaan. Transaktionaalinen johtamistyyli nojaa ohjeista poikkeavan toiminnan rajoittamiseen sääntöjen ja rangaistusten avulla, ja toksinen tyyli ilmenee antisosiaalisena käyttäytymisenä, kuten sarkasmina. (Turnnidge & Côté 2019.)

Tutkimuskysymykset, aineistot ja menetelmät

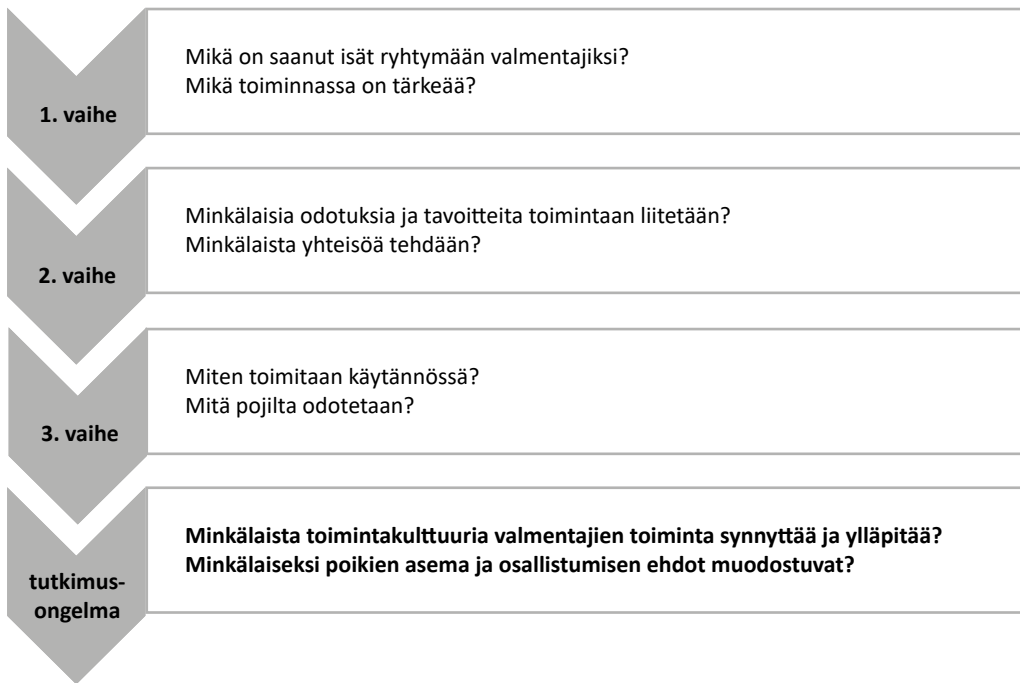
Tämä tutkimus asemoituu fenomenologis-hermeneuttiseen tietoteoriaperinteeseen. Analyysi nojaa narratiiviseen tapaan tuottaa ja järjestää tietoa. Valmentajien urheilukäsitusten nähdään muodostuneen aiemmista kokemuksista, mutta välittyvän tutkimusaineistoksi kielellisyyden ja kertomisen metodein. Narratiivisen hermeneutiikan mukaisesti kerronta (tai tapa puhua) todellisuuden tuottajana, rakentajana ja välittäjänä on nähtävissä ihmisten ensisijaiseksi keinoksi kommunikoida, järjestää, selittää ja ymmärtää inhimillistä elämää ja ihmisten välisiä suhteita (Puusa ym. 2020, 216–217).

Tässä tutkimuksessa tutkittavien kerronta ja tutkijoiden analyysissa rakentamat tulkinnot on eroteltu toisistaan nimeämällä tutkimuksen ensimmäiset analyttiset konstruktiot kolmeksi valmentajatarinaksi. Tutkimuksemme valmentajatarinat ovat analyttisiä yhdistelmiä haastattelu-, harjoitus- ja

ottelutilanteissa esiin tulevasta toiminnasta, puhutuista urheilu-, koulutus- ja työhistorioista, junioriurheilijoiden vanhemmuudesta, urheiluun liitetystä arvolähtökohdista sekä laajemmista liikuntaan ja urheiluun liittyvistä yhteiskunnallisista diskursseista. Tavoitteena on ollut ymmärtää junioriurheilusta käytävien yleisten ja jännitteisten diskurssien takana piilevää sosiaalista todellisuutta joukkueen sisältä käsin osallistuvan havainnoinnin ja vuorovaikutteisen kenttätöön keinoin. Tulkitsemalla joukkueessa vallitsevia kulttuurisia valtasuhteita ja niiden heijastuksia poikien asemaan on tähdätty myös arkisten vallankäyttötapojen osoittamiseen junioriurheilussa.

Etnografisen otteen tapaan tutkimusongelma on tarkentunut analyysin edetessä alustavien empiiristen tutkimuskysymysten, kysymyksiin liittyvän yleisen ja erityisen kontekstuaalisen tiedon ja teoreettisen ajattelun välisessä vuoropuhelussa (ks. Koski 2020, 159). Tutkimuskysymykset ovat: 1) Minkälaista toimintakulttuuria valmentajien toiminta synnyttää ja ylläpitää? ja 2) Minkälaisiksi poikien asema ja osallistumisen ehdot joukkueessa muodostuvat? Tutkimuskysymysten muotoutumisen vaiheet on kuvattu kuviossa 1.

Kenttätö toteutettiin eräässä U12-ikäisten poikien jalkapallojoukkueessa pääkaupunkiseudulla. Aineisto koostuu kolmen isävalmentajan – yhden vastuu- ja kahden apuvalmentajan – ryhmähaastattelusta ja harjoitus- ja ottelutilanteiden kenttähavainnoista syyskuusta 2021 heinäkuuhun 2022. Tapahtumia oli keskimäärin kaksi viikossa ja havainnointikertoja 77. Tässä artikkelissa havaintoaineistosta keskitytään tarkastelemaan tapoja, joilla valmentajat toimivat ja kommunikoivat pelaajien kanssa erilaisissa harjoitus- ja ottelutilanteissa. Kaikki kolme valmentajaa osallistuivat tammikuussa 2022 kahden ja puolen tunnin pituiseen tallennettuun ryhmähaastatteluun, jonka tärkeimmät

Kuvio 1. Tutkimuskysymysten muotoutuminen

teemat olivat valmentajien urheiluhistoria, valmentajaksi ryhtyminen, isävalmentajana toimiminen, kilpailullisuus, toiminnan mielekkyys ja tavoitteet.

Tutkimukseen liittyvät kasvatuksen, vallan ja hallinnan kysymykset ovat edellyttäneet monitahoista eettisten kysymysten harkintaa tutkimuksen eri vaiheissa (ks. Soini ym. 2023, 98). Tämä on tarkoittanut hyvän tieteellisen käytännön huomioimista valmentajien ja poikien kohtaamisissa, tiedon tuottamisessa ja käsittelyssä sekä refleksiivisyyttä ja valintojen läpinäkyvyyttä. Valinnat ja tulkinnat perustuvat tutkijoiden esiympäristöön, johon ovat vaikuttaneet vuosien saatossa kehkeytynyt tutkimuksellinen ymmärrys sekä lapsuuden ja nuoruudentutkimuksen paradigman mukainen käsitys lapsista ja nuorista pätevinä ja aktiivisina toimijoina, jotka vaikuttavat omiin toimintaympäristöihinsä. Tutkimus johdattaa lukijat junioriurheilun merkityksenantojen

äärelle herätellen uudenlaista ymmärrystä junioreiden asemasta ja toimintamahdollisuuksista harrastuksissa.

Analyysin eteneminen ja tarinoiden muodostuminen

Analyysin aluksi ryhmäkeskustelulitteraattia luettiin avoimen uteliaasti. Tämän jälkeen aineistosta etsittiin dialogisen tematisoinnin avulla sen keskeistä sisältöä kuvaavia teemoja sekä niiden kytköksiä ja vaihtelua aineistossa (ks. Phoenix 2009). Tekstistä poimittiin ensin Word-ohjelman kommenttityökalulla avainsanoja, joista välittyi tutkimuskysymyksiin liittyviä ja valmentajien tärkeäksi kokemia läpi aineistojen toistuvia sisältöjä. Avainsanoista muodostettiin 13 avaintemaa. Tutkimuksen keskeiset teoriat ohjasivat sekä avainsanojen poimintaa että avaintemojen muodos-

Taulukko 1. Teoriat, käsitteet, aineistokategoriat ja pääteemat

Teoriat	Valmentajien merkityksenannot (Aggerholm & Breivik 2020).	Yhteisöllisen toiminnan edellytykset.	Johtamiskäyttäytyminen (Turnnidge & Côté 2019).
Käsitteet	Kuuluminen, omistaminen ja oleminen: arvot, sitoutuminen, tavoitteet.	Osallistuminen, toimijuus, juniorin asema.	Ideaali vaikuttaminen, älyllinen stimulaatio, henkilökohtainen kohtaaminen. Hallinta ja kontrolli (esim. Satka 2011).
Aineistokategoriat	Valmentajien yksilölliset urheilutarinat.	Joukkue kasvuyhteisönä.	Osallistumisen ehdot.
Pääteemat	Toimintakulttuuri: yhteisesti jaetut arvot, vakiintuneet normit, pelisäännöt, kollektiivinen käyttäytyminen.	Osallistumisen ehdot.	Pelaajiin ja toimintaan kohdistuvat tavoitteet ja odotukset.

tumista. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa haastatteluaineistosta etsittiin vastauksia kysymyksiin: Mikä on saanut isät ryhtymään valmentajiksi ja mikä on heille toiminnassa tärkeintä? Avaintemojen, tutkimuskysymysten ja merkityksiin liittyvien teorioiden (Aggerholm & Breivik 2020) johdattelemina valmentajien tärkeiksi määrittelemät asiat tiivistettiin ensimmäiseksi aineistokategoriaksi, joka sai nimen *Valmentajien urheilutarinat*. Kategoria muodostui seuraavista avaintemoista: aikaisemmat kokemukset, urheilutaustat, junioriurheilussa ja valmennuksessa tärkeää, valmentajan tehtävä, kilpailu- ja menestyspuhe, valmennus- ja lajipuhe ja isä valmentajana.

Seuraavaksi tarkasteltiin, miten valmentajat puhuvat joukkueesta yhteisönä ja minkälaisia odotuksia ja tavoitteita he kohdistavat toimintaan ja poikiin. Valmentajien kerrontaa tulkittiin osallisuuden ja toimijuuden käsittein, ja avainteemat yhdistettiin kategoriaksi *Joukkue kasvuyhteisönä*. Kategoria syntyi kerronnasta, jossa poikia vertailtiin keskenään, pohdittiin joukkueen yhtenäisyyttä, tavoitteiden eriyty-

mistä ja poikien omia näkökulmia ja haluja. Nämä kaksi ensimmäistä aineistokategoriaa kietoutuivat yhteen artikkelin valmentajatarinoissa, joista rakentui kolme erilaista merkityshorisonttia hahmottava tulkintakehys.

Kolmas aineistokategoria syntyi kenttähavainnoista, jotka toivat esiin valmentajien vuorovaikutus- ja johtamiskäyttäytymisen tapoja poikien toiminnan ohjaamisessa haluttuun suuntaan. Poikien käyttäytymisen hallintaan liittyvien keinojen tarkastelussa hyödynnettiin CLAS-johtamismallin käsitteistöä (Turnnidge & Côté 2019) sekä hallinnan temaattista käsitteistöä (Satka ym. 2011). Avainteemat yhdistyivät aineistokategoriaksi *Osallistumisen ehdot*. Nämä kuvasivat toiminnan rakennetta, kentällä tapahtuvaa (vuoro)vaikuttamista ja hankauksia sekä toimintaa, joka oli valmentajien kieltämää tai toivomaa.

Näiden metodologisten vaiheiden ja niissä syntyneiden aineistokategorioiden avulla syntyi artikkelin analyttinen juoni, joka käsittelee valmentajien taustojen ja tulkintojen eroja, poikien asemaa yhteisössä sekä erilaisten

valmentajatulkingintojen, -merkityksenantojen ja -orientaatioiden ilmenemistä käytännön valmennustoiminnassa. Analyysistä kootut kolme erilaista valmentajatarinaa kertovat, kuinka henkilökohtaiset kokemukset lapsuudenperheen, omien valmentajien, lajikuluttuuriin ja aikaisemman valmennuskokemuksen parissa näkyvät erontekoina valmennustoitomintaan liitetyissä merkityksissä ja käytännöissä. Valmentajatarinoiden kerronnassa toistuu kolme pääteemaa: valmentajien tulkinnot hyvästä harjoitteluympäristöstä, poikiin ja toimintaan kohdistuvista tavoitteista ja odotuksista sekä vallitsevasta toimintakulttuurista.

Tutkimuksen tarinoita, puhetta ja toiminnan ehtoja sisältävät epistemologisesti eri tasoiset aineistokategoriat tarjoavat monipuolisen lähtökohdan vastata kahteen eritasoiseen tutkimuskysymykseen. Tutkimuksen keskeiset teoriat, käsitteet, aineistokategoriat ja pääteemat on koottu Taulukkoon 1.

Kolme valmentajaa, kolmenlaista kerrontaa ja merkityshorisonttien ristiriitoja

Seuraavassa esitämme valmentajien kerronnasta konstruoidut kolme erilaista valmentajatarinaa. Tarinoiden avulla avaamme valmentajien arvomaailman näkökulmasta merkityksellisiä kokemuksia ja elämänsäkulussa muodostuneita tulkintoja siitä, mikä tekee junioriurheilusta ja valmennustoiminnasta heille tärkeää ja merkityksellistä. tarinat paljastavat, kuinka erilaisista lähtökohdista tehdyt tulkinnot aiheuttavat eroja valmentajien näkemyksiin hyvästä harjoitusympäristöstä, toimintakulttuurista sekä poikiin ja toimintaan kohdistetuista odotuksista ja tavoitteista.

Ensimmäinen tarina ilmentää yhteisöllistä toimintaa arvostavan ja opettajaluonteeksi

itsensä määrittävän vastuuvallmentajan pohdintoja juniorivalmennuksesta. Toisessa tarinassa korostuvat kilpa- ja huippu-urheilun tavoitteellisuus sekä aikuisten asettaman kurin ja kontrollin arvostus. Kolmas tarina muodostuu urheilullisen elämäntavan, kunnollisuuden ja kilpailullisen menestyksen tavoitteellisuudesta. Tarinoihin nojautuen muodostamme tämän jälkeen kuvaa siitä, kuinka kilpailulliseksi määritellyllä tavoitteellisuudella on lopulta kaikkein voimakkain vaikutus joukkueen toimintakulttuurin muodostumiseen ja poikien asemaan joukkueessa.

Opettajaluonne: yhteisön jokainen jäsen on tärkeä

Vastuuvallmentaja Jukka on kokenut urheilun mielekkyyden omakohtaisesti kilpaurheilutaustansa kautta ja haluaa välittää tämän kokemuksen eteenpäin niin omalle pojalleen kuin muillekin ”*kylän*” pojille. Kahdeksan vuoden valmennuskokemus esikoispojan joukkueessa on tehnyt Jukasta tietoisien junioriurheilun ristiriitaisuuksista, minkä vuoksi hänelle on tärkeää, että pojat saavat kasvaa jalkapalloilijoiksi omista lähtökohdistaan käsin. Jukan valmennuksessa on olennaista ”tarjota tolle joukkueelle mahdollisuus kehittyä niin hyväks, ja päästä jalkapallouralla niin pitkälle kuin itse haluavat”. Hyvä harjoitteluympäristö tarkoittaa hänelle lasten ja aikuisten valta-asemia tasoittavaa ja poikien tarpeet huomioivaa valmennusta, johon pojat voivat osallistua aktiivisesti toimivina subjekteina oppien taitoja, haastaen itseään ja kehittyen jalkapalloilijoina ilman paineita.

Jukka määrittelee itsensä ”opettajaluonteeksi” ja pohtii oppimisen ja vuorovaikutuksen kysymyksiä omaa rooliaan reflektoiden. Hän tarkastelee poikien ja valmentajien näkökulmien yhteensopivuutta lapsinäkökulmaisesti pohtien, että ”onks tää nyt hauskaa ja kiinnostavaa ja mielenkiintoista lasten nä-

kökulmasta”. Poikien aktiivista roolia ja ”yrittämisen voimavaroja” Jukka vahvistaa ”fasilitoiden” ja miettien, ”et [miten] me saadaan kaikki mukaan siihen innokkaasti touhumaan ja yrittämään”. Jukalle on tärkeää, että jokainen poika löytää paikkansa joukkueesta ja edistyy taidoissaan omalla tasollaan. Hän haluaa luoda yhteisöllistä *belonging*-merkityshorisonttiin kytkeytyvää toimintakulttuuria, jossa jokainen voi kokea olevansa tärkeä ja jossa huomiota on tarjolla kaikille – ei vain niille, jotka osoittavat riittävää taitavuutta ja potentiaalia (ks. Aggerholm & Breivik 2020). Jännitteitä toimintaan luovat kuitenkin ulkopuolelta kantautuvat ristiriitaiset odotukset, joissa korostuvat menestymisen paineet (vrt. Berg & Salasuo 2017) ja tiukkaa kontrollia painottava yleinen diskurssi.

Vaik me halutaan mahdollistaa niitten kehittymisen vaikka ammattijalkapalloilijaks, ni ehkä meidän kumminkin aikuisena tehtävä olis turvata se polku sinne. Että vaikka ei pusketa, ei etitä seuroja, ei pistetä tryoutteihin, että nyt pitää päästä tonne. Et jos et pääse, niin sit sul on ura loppu, ja nyt pitäis selviytyä näistä peleistä ja voittaa nää. Et se kehittyminen tulee sieltä. Mä nään, et se polku sinne huippu-urheiluunkin voidaan näille tehdä aika pienestä pitäen, ku vaan luodaan se ympäristö sellaiseks, et ne saa kehittyä sellaises paineettomas ympäristössä, ja luodaan toimenpiteet sellaiseks, et ne pääsee haastamaan itseensä.

Tutkimusaineistoomme sisältyvät kenttähavainnot osoittavat, kuinka Jukka suosii kommunikatiivista johtamistyyliä (ks. Huttunen 2012) ja ideaaliin vaikuttamiseen (ks. (Turnidge & Côté 2019) perustuvaa valmennuskäyttäytymistä. Harjoitteiden tarkoitusta hän perustelee kertoen, että ”nyt harjoitellaan sitä, että pystyy kovasta vauhdista vetämään”. Poikien omaa ajattelua hän aktivoi kysymyksen annetuin ohjein: ”Yks kysymys. Miten se pallo saadaan pysymään maassa?” Keskusteleva vuorovaikutus näkyy myös kenttähavainnoissamme: ”Treenin aluksi Jukka kertoo, että

harjoitellaan vähän taitoja. Kun mainitaan taklaaminen, pojat innostuvat. Jukka kysyy, kuka tietää, miksi taklataan?” Jukan rohkaiseva ja luottamusta ilmentävä asenne näkyy hänen haluttomuudessaan luokitella poikia taitotason perusteella eri ryhmiin. Poikien tiedustellessa omaa ja muiden asemoitumista joukkueessa hän toteaa, että ”tehän pelaatte kaikki sikinsokin”.

Henkilökohtaista kohtaamista suosiva valmennustyyli näkyy Jukan halussa ymmärtää poikien kokemusmaailmaa. Hän muokkaa harjoitteita saamansa palautteen suuntaisiksi siten, että toiminta olisi innostavaa kaikille. Poikien toimijuutta ja vastuunkantoa hän vahvistaa älyllisen stimulaation keinon, jolloin pojilla on aktiivinen rooli: ”Hei tänne! Mä sanon ekan liikkeen. Sit teidän pitäis itte kehittää seuraava. Mitäs Samppa keksii? Se joka halua näyttää seuraavan, saa näyttää.” Poikien aktiivisen roolin ja vaikuttamisen mahdollisuuksien vahvistaminen näkyy myös myönteisenä suhtautumisena heidän toiveisiinsa esimerkiksi ja erityisesti joululoman aikana, jolloin harjoitukset on suunniteltu sisällöltään rennoiksi: ”Onks eri-koista maanantaina, kysyy Saku? Voidaaks ottaa turnaus? Turnaus, turnaus! Pojat huutavat kuorossa ja rytmittävät huutoa käsillään. Ja sit jättimäinen suklaapalkinto, sanoo Saku. Laitetaan mietintään, myöntyy Jukka.”

Vaativa ja kilpailullinen valmentaja: aikuiskeskeistä kontrollia ja kurinpitoa

Joukkueen apuvalmentajan Matin kaksi poikaa pelaavat seuran eri joukkueissa. Aktiivinen osallistuminen poikien harrastukseen on ollut Matille luontevaa, sillä myös hänen vanhempansa ovat olleet aktiivisia hänen urheiluharrastuksissaan. Matilla ei ole jalkapallotaustaa, mutta hän on kehittänyt valmennusosaamistaan Palloliiton ja seuran koulutuksissa.

Matin suhde urheiluun perustuu kilpailullisuuteen ja näyttämisen tarpeeseen kytkeytyviin having-arvoihin (ks. Aggerholm & Breivik 2020). ”Kun ite on kilpaurheilu, se on ihan sama, et mikä laji on kyseessä, niin mä oon tosi kilpailullinen aina. Oon halunnu kilpailla, ja jotenkin tietyllä tapaa näyttää ehkä.” Kilpailullisuus tarkoittaa Matille huippu-urheilua ja ammattilaisuustavoitetta, jotka tuovat mukanaan arvostusta. Hän haluaa ”järjestää sen mahdollisuuden, että jos ne [omat pojat] joskus oikeasti haluaa toteuttaa unelmaa [ammattilaisuudesta]”. Huipuksi kehittyminen vaatii paljon työtä, joten Matti haluaa poikien harjoittelevan myös vapaaajallaan. Erityisesti tällöin pojilta vaaditaan Matin mukaan ”kilpailullisuuteen” nojaavaa ”sisäistä paloa”.

Hyvä harjoitteluympäristö merkitsee Matille vaativaa valmennusta ja nykyistä tiukempaa kurinpitoa ja kontrollia: ”Et mä oon hyvin vaativa toisaalta, et mä haluan pitää sen tempon kovana.” Jännitteisyyttä toiminnassa aiheuttaa se, että pojista vain harva jakaa hänen tulkintansa kilpailullisuudesta: ”Just et muistuttaa itelle kun tuolla ollaan, et siellä on valtaosa niitä, jotka tulee vaan harrastamaan ja pitämään hauskaa. Et siellä on loppupeleissä aika pieni osa näitä kilpailullisia.”

Valmentajana Matti kurkottaa myös terveellisen elämän olosuhteiden luomiseen ja ”haluaa luoda semmosen liikunnallisen elämäntavan sille lapselle. Et ollaan pois noitten videopelien ääreltä”. Urheilulla on näin keskeinen rooli kontrollikuluttuurin välineenä ei-toivotun käyttäytymisen, kuten konsolipelaamisen, rajoittamisessa (ks. Harrikari & Pekkarinen 2011, 97). Junioriurheilun ristiriitaisiin puhuntoihin liittyviä kysymyksiä suorituskeskeisen ja tavoitteellisen kilpailemisen sekä ”pelkän” harrastamisen välillä Matti ratkoo jakamalla pojat ”edistyneisiin ja kilpailullisiin” eli niihin, joihin hän kohdistaa merkitykselliseksi kokemansa odotukset, ja

toisiin, jotka ”vaan harrastavat”. Hän miettii, että ”onks se huono juttu sit näille, jotka tulee vaan harrastamaan? Et siellähän hengästyy ihan suorastaan, et meinaa tulla hiki täällä treeneissä”.

Kenttähavainnoistamme välittyä hyvin, miten kilpailullinen ja vaativa valmentaja toimii harjoituksissa ja pelitilanteissa intensiivisesti, äänekkäästi ja aikuiskeskeisesti:

Pojat. Terävä, terävä! Peliasento, jalat käy, jalat käy! Koita pitää vauhtii yllä, vauhtii yllä! Pelaa, pelaa, jatka, jatka! Saa tulla, saa tulla. Saku jää puolustaa, jää puolustaa. Saa mennä, saa mennä. Lisää tempoo, lisää tempoo. Näytä tempoo, näytä tempoo!

Matin valmennustoimintaa ohjaa ja merkityksellistää päämäärärationaalinen tehokkuuden tavoite (ks. Huttunen 2012). Tavoitteen saavuttamiseksi hän hyödyntää strategiaa, jossa kontrolloidaan ja kannustetaan poikia erilaisten hokemien avulla. Aikuisjohtoisen ja valmennusopillisia teknistaktisia seikkoja painottavan toiminnan ohessa Matti luo yhteisöllisyyttä myönteisen palautteen ja huumorin avulla. Poikien oma huumori ja hassuttelu eivät kuitenkaan ole sallittuja, koska ne häiritsevät keskittymistä. Matti hyödyntääkin CLAS-mallin mukaisia transaktionaalisen johtamisen keinoja, joissa puututaan vertaistoimintaan ja rajoitetaan ohjeista poikkeavaa toimintaa sijoittamalla luvattomasti keskustelevat kaverukset rivin eri päihin tai ohjaamalla pojat ylimääräisille juoksukierroksille: ”Nyt keskitytkää! Lauri ja Ville vaihtaa paikkaa. Juoskaa halli kolme kertaa ympäri.” ”Nollatoleranssiin” (ks. Harrikari & Pekkarinen 2011, 97) nojaten Matti varmistaa valmentajille mahdollisuuden valmentaa ja ”motivoituneille” mahdollisuuden harjoitella. Aikuisen asettamista säännöistä poikkeavan toiminnan sietokyky on matala, ja poikien vertaiskulttuuriin liittyvään hassutteluun kohdistuva sosiaalinen kontrolli on korkea (ks. mt., 100).

Kilpailua arvostava valmentaja: menestyksen, urheilullisen elämäntavan ja kunnollisuuden kombinaatio

Tutkimukseemme osallistunut apuvalmentaja Lasse on liittynyt valmennusrinkiin poikansa harrastuksen myötä, koska muita vapaaehtoisia ei ollut ja koska toiminta olisi loppunut ilman vanhempien aktiivisuutta. Urheilun parissa toimiminen on mieluista ja tärkeää tälle entiselle isänsä valmentamalle juniorimaajoukkueurheilijalle, sillä osallistumalla voi vaikuttaa valmennukseen tavalla, jonka itse kokee järkeväksi.

Lasse arvostaa urheilua ja urheilullisuutta. Lasten ja nuorten urheilun hän näkee erinomaiseksi kasvatuksen, hallinnan ja huolenpidon välineeksi (ks. Berg & Salasuo 2017). Lasten fyysisen aktiivisuuden edistäminen on Lasselle tärkeää, mutta hän myös ymmärtää, ”että lapset ei jaa ollenkaan sitä ahdistusta mikä mulla on, jos lapset ei juokse. Mulle tulee kylmän hiki otsalle, ja mun koko päivä on pilalla, jos noit ei saada juoksemaan”. Urheilussa syntyvät kaverisuhteet, yhteisöt ja toiminnan välinearvo syrjäytymisen ehkäisemisessä ovat Lasselle merkityksellisiä tekijöitä junioriurheilussa. Voimakkaimmin häntä kuitenkin sitovat valmennustyöhön kilpailulliset tavoitteet: ”Että jos täällä on joku, joka oikeasti haluaa ammatikseen, niin en ainakaan halua pilata sitä. Ehkä mä sit vähän uhraan ne loput sitte siinä. Mulle on ne 5–10 prosenttia jotenki kauheen tärkeitä.” Lassen tarinasta on tulkittavissa, kuinka junioriurheiluun liittyvät jännitteiset puhunnat (ks. Itkonen 2010, 24) aiheuttavat kamppailua eri merkityksenantojen ja niihin liittyvien arvojen ja suhtautumistapojen välillä:

Joutuu semmosen asian kanssa taiteilee omassa päässään, että miten näihin harjoituksiin ja poikien tekemiseen aina suhtautuu. Että keneltä voi vaatia

enemmän, ketä vaatii semmosta keppiä ja kuka sitte porkkanaa, ja kenelle pitää olla lähinnä lempeä lähestyminen, että kaikki mitä teet, on hyvä, kuhan vaan harrastat.

Tavoitteiden moninaisuus tekee valmennuksesta haastavaa, ja suoritukseen nojaava kilpailu- ja menestyseetos (*having*, Aggerholm & Breivik 2020) saa helposti yliotteen:

Et se meinaa vähän semmoseks kunnian kautta menestymisen himoks mennä. Ainakin minä huomaan miettiväni koko ajan, että ois kiva, että pojat pääsis vaikka kilpa- ja eliittisarjaan pelaamaan ja oikeesti pärjäis siellä. Sit se alkaa ohjaa ihan hirveästi sitä omaa toimintaa. Sit heti vihelletään peli poikki, jos ei mee treenit sen oman maun mukaan.

Kaikkine jännitteineen ja ristiriitaisuuksiineenkin joukkue toiminta on muodostanut Lasselle arvostetun ja merkityksellisen urheilullisen yhteisön, johon on mielekästä kuulua. ”Treenipäiviä jo vähän niinku oottaa, ite oon tosi mielellään menossa.” Menestykseen liittyvien *having*-merkitysten lisäksi hänen kerronnastaan käy ilmi, kuinka myös urheilun itseisarvoiset *being*-merkitykset ovat hänelle tärkeitä. Menestyspyrkimysten ohessa Lasse näkee, että ”kannattais keskittyä siihen, että se harrastus, oli se sitte kuinka vakavaa tahansa, jatkuis mahdollisimman pitkään”. Kenttähavaintoaineistomme mukaan poikien leikkilinen toiminta aiheuttaa valmennustilanteissa urheiluun intohimoisesti suhtautuvalle Lasselle kuitenkin turhautumista. Tällöin kampaillaan kuuntelemisesta ja keskittymisestä:

Kuuletsä hyvin Riku, kuuletsä mitä mä puhun? Kuunteleeko Allu, vai tarviiks tukiopetust? No niin, kuunellaas taas. Koska äsken näytti siltä, että kaks kuunteli. Katotko tyhjiyteen, vai kuunteletko?

Keskittykää, ei oo aikaa vaihdella kuulumisia täällä joka ikinen kerta. Hei pojat, keskittykää!

Lasse odottaa pojilta aikuismaista työn eetosta ja kurinalaista harjoittelua, jollaiseen hän on itse sitoutunut urheilijana ja nyt valmentajana. Poikien tulisi toimia kuuliaisesti pyrkien taitavuuteen, kunnollisuuteen ja terveelliseen elämään (vrt. Berg & Salasuo 2017). Urheilullisten ystävysten kaverisuhteet ovat toivottavia, mutta harjoituksissa poikien vertaiskulttuurille ei ole tilaa: ”No niin pojat, meneeks jutteluks vai pystyyks tekeen? Vaihdetanko paria vai onnistuuks se tekeminen? Paini seis! Pojat älkää tehkö sellaista pulinarinkii!”

Lasse haluaa harjoittelun olevan ensisijaisesti urheilullisesti asianmukaista. Kun poikien suoriutuminen ei täytä Lassen odotuksia, he saavat korjaavaa palautetta, joka on CLAS-mallissa nimetty transaktionaaliseksi johtamiskäyttäytymiseksi. Saadakseen pojat toimimaan tavoitteensa mukaisesti Lasse turvautuu sanktioiden ohessa myös toksiseksi määriteltyn sarkasmiin: ”Etkö pääse yhtään kovempaa? Näytät sellaiselta lonkkavaivaiselta kuuskympilliseltä. Hyvä suoritus Kalle, pallo meni jonnekin hevon kuuseen.”

Myös huoliontologia (ks. Harrikari ym. 2011) – tässä tapauksessa poikien hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehtiminen – lisää Lassen valmennusotteeseen kontrollin tarvetta: ”Ei istuta, kotona istutaan riittävästi. Nouse seisomaan, istut ihan riittävästi päivän aikana. Treeneissä ei istuta.” Lasse minimoi loukkaantumisriskiä puuttuen poikien oma-toimiseen pallotteluun siirtymätilanteissa, muistuttaa pukeutumisesta ja huolehtii oikeanlaisesta nesteytyksestä: ”Ei vedellä enää. Olkaa varovaisia, ettei tuu aivotärähdystä. Hei pojat, vaikka aurinko paistaa, voi tulla kylmä. Pitää välillä juoda, ettei tuu pää kipeeksi ja että jaksaa.”

Futisjunnun asema ja osallistumisen ehdot

Valmentajien erilaisista tulkinnoista, valmennusotteista, -orientaatioista ja -arvoista riippumatta on varsin selvää, että harrastukseen sitoutuminen edellyttää pojilta aikuismaailman ehtoihin ja arvomaailmaan sosiaalistumista. Tutkimuksemme valmentajatarinat osoittavat, miten ihannepelaaajalta odotetaan paitsi taitavuutta, myös hiljaa olemista, kuuntelemista ja keskittymistä, aikuisten asettamiin tavoitteisiin motivoitumista ja kilpailullisesti suuntautunutta ”sisäistä paloa”. Käytännössä tämä tarkoittaa valmentajan ohjeiden kuuliaista toteuttamista ilman leikkimielistä hassuttelua, joka on tyyppillistä niin tutkimuksen pojille kuin lasten ja nuorten toiminnalle yleisestikin.

Toiminnan tavoitteista ei kuitenkaan keskustella poikien kanssa, ja joskus ne ovat epäselviä tai erilaisia valmentajillekin. Kun vastuuvallmentaja pohtii, ”onko ensisijaisena tavoitteena kehittää yksittäisten pelaajien taitoja vai joukkueen tulosta”, apuvalmentaja toteaa, että ”tavoite pitää ainakin edistyneiden osalta olla eliitissä”. Erityisen merkittävästi tavoitteenasettelua, toimintakulttuurin muodostumista ja harjoitteluympäristöä muovaavat tulkinnot kilpailusta ja menestyksestä. Kilpailullinen tulkinta (*having*) luo toimintakulttuuria, jossa toimitaan menestyksen ja ottelu- ja sarjajärjestelmien, ei poikien ehdoilla. Huomionarvoista on, että pojat selvästi nauttivat kilpailusta ja järjestävät harjoitusten lomaan pieniä kilpailuja myös itse. Kuitenkin, toisin kuin aikuisten kilpailullisessa tulkinnaassa, jossa odotukset suuntautuvat tulevaan, poikien kilpailu tapahtuu hetkessä. Se tuottaa iloa ja innostaa yrittämään parhaansa ilman tulevaisuuteen suuntaavia ehtoja tai merkityksiä, kuten vastuuvallmentaja seuraavassa kuvaa:

Et poikien tavoitteet siitä futaaamisesta, et sehän on vaan peli ja peli. Ne haluaa kaikki pelaa. Sillonhan se syntyy aina, et kaikki jollain tavalla on kilpailullisia. Jokainen haluaa päästä tekeen maaleja tai päästä kamppailemaan jonkun kanssa siit pallosta.

Erot valmentajien merkityksenannoissa ja odotuksissa sekä poikien taitavuudessa haastavat pelaajien tasa-arvoista kohtelua ja asemaa, sillä kilpaurheiluun liittyvä vertailu johtaa helposti niukkuuden periaatteeseen nojaaviin käytäntöihin (ks. Pulkki 2017), joissa tunnustusta on tarjolla vain ”edistyneille”. Kysymys askarruttaa erityisesti ”opettajaluonteeseen” sitoutuvaa vastuualmentajaa, joka pohtii ”sellaisen toimintakulttuurin luomista, että [miten] saadaan rakentumaan sillä tavalla, että jokainen huomioidaan ja jokainen on osa tätä ryhmää”. Hän pohtii, ”et se olis huolestuttavaa, jos meidän tää ryhmä ois eriytynyt, et on nämä ja on noi ja satsataan näihin eikä noihin”. Joukkueen eriytymiseen liittyvä huoli onkin tärkeä, sillä toinen apuvalmentaja tulkitsee poikien asemaa ja osallistumismahdollisuuksia toisin: ”[Mulle] tärkein ohjaava tekijä on se, että mä pystyn omalla valmennuspanoksella mahdollistamaan, et siellä on riittävästi fasilitteettia tavoitteellisesti treenaavan tai kilpailullisesti motivoituneet, pieni osa porukkaa, ni heille voidaan tarjota se mahdollisuus.”

Tutkimuksemme kenttähavainnot osoittavat, kuinka kilpailullinen tulevaisuusorientaatio lisää yhteiseen toimintaan kiireen tuntua. Harjoituksiin varattu aika halutaan käyttää tehokkaasti ja aikuisjohtoisesti, eivätkä poikien aloitteet tällöin ole toivottavia: ”Pojat tulkaa tähän juomaan, niin pysytte hiljaa. Nyt ei oo aikaa kysymyksille. Älkää kyselkö nyt koko ajan.” Tulevaisuuteen suuntaava menestyseetos näkee pojat tulevina urheilusankareina korostaen taitavaa suoriutumista ja teknistaktisia tekijöitä mielekkään yhdessä tekemisen kustannuksella. Valmentajien vitsailu

yhteishengen edistämiseksi on sallittua, mutta poikien oma huumori ja leikinlasku tulkitaan ”pelleilyksi”. Pojat itse kuitenkin ymmärtävät, että harrastuksen mielekkyys edellyttää sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja vertaiskulttuuria, jota ilman tekemisestä katoaa vetovoima. Eräs pelaaja kuvaakin kenttähavaintoaineistossamme äänekkään vertaistoiminnan merkitystä seuraavasti:

Se alentaa vaan sitä ryhmähenkeä, jos kaikki on hiljaa. En voi puhua muiden puolesta, mut ainakin mulle tulee semmonen... Mulla on sellanen hyvä tunne, että kaikki pitää tästä [kun on äänekkästä]. Että kaikilla on kivaa.

Johtopäätökset: aikuisjohtoisen harrastusyhteisön toiminnan logiikka

Tässä tutkimuksessa valmentajaksi ryhtymisen tärkeimmäksi syyksi osoittautuu optimaalisten harjoitusolosuhteiden varmistaminen oman pojan harrastamiselle. Syrjäytymisen ehkäiseminen, hyvien kaverisuhteiden muodostuminen ja liikunnalliseen elämäntapaan kasvattaminen ovat tekijöitä, joita valmentajat kertovat arvostavansa junioriurheilussa. Toimintaan sitoudutaan kuitenkin hyvin erilaisista arvolähtökohdista ja merkityshorisonteista käsin. Joukkueen vastuualmentajaa toimintaan sitoo halu opettaa ”kylän” pojille jalkapallotaitoja ja tarjota mahdollisuuksia mielekkääseen yhdessäoloon (*belonging*), kun taas apuvalmentajista toinen osallistuu toimintaan luodakseen edellytyksiä omien poikiensa jalkapalloammattilaisuushaaveille (*having*). Kolmas valmentaja korostaa menestyspyrkimysten lisäksi urheilun välinearvoa kunnan kansalaisten kasvattamisessa (*having*), samoin kuin urheilun arvoa itsessään (*being*).

Valmentajien erilaiset tulkinnat ja valmennukseen liitetty merkityksenannot johtavat

varsin pirstaleiseen ja ristiriitaiseen toimintakulttuuriin joukkueessa, sillä yhteisesti hyväksytyn toimintakulttuurin saavuttamiseksi valmentajien tulisi jakaa ainakin jollain tasolla yhteinen käsitys vallitsevasta sosiaalisesta todellisuudesta, arvoista ja normeista (ks. Kekäle & Puusa, 2020, 41–55). Yhteisen tulkinnan puuttuessa kilpailullinen *having*-merkityshorisontti (Aggerholm & Breivik 2020) saa yliotteen ja alkaa ohjata toimintaa. Kilpailullisesti suuntautuneessa toimintakulttuurissa korostuvat aikuiskeskeisyys ja kontrollin tarve, kun taas yhteisöllisen toiminnan edellytykset ja mahdollisuudet poikien oman vertaiskulttuurin rakentamiseen kaventuivat. Kilpailullinen tulkinta muovaa poikiin kohdistuvia odotuksia ja osallistumisen ehtoja. Ihannepelaajan kuva muodostuu kapeaksi, ja pelaajalta odotetaan taitavuuden lisäksi hiljaa olemista, kuuntelemista ja keskittymistä, aikuisten asettamiin tavoitteisiin motivoitumista, tottelevaista toimijuutta ja kilpailullisesti suuntautunutta ”sisäistä paloa”.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, kuinka valmentajien urheilutarinoihin kietoutuvat merkityksenannot luovat juniorivalmennukselle epäyhtenäisen ja jännitteisen lähtökohdan. Yhteisen toimintakulttuurin luominen on vaikeaa, jos jaettu todellisuuskuva on epäselvä, hyvä harjoitteluympäristö ymmärretään eri tavoin ja sekä toimintaan että pelaajiin kohdistetut odotukset tavoitteineen eriytyvät. Lisäjännitettä toimintaan tuovat pelaajien omat merkityksenannot ja tarpeet (ks. Soini ym. 2023). Kun valmentajien arvoihin ja merkityshorisontteihin tai pelaajien kokemuksiin ja haluihin liittyvä yhteinen keskustelu puuttuu, kilpailullinen *having*-merkityshorisontti (Aggerholm & Breivik 2020) korostuu ja junioreiden tehtäväksi jää aikuisten arvolähtökohtien omaksuminen.

Kilpailullinen orientaatio suosii aikuisjohtoista kontrollia normeineen, sääntöineen ja sanktioineen edellyttäen pelaajilta tottelevais-

ta toimijuutta. Junioreiden mahdollisuudet kollektiiviseen ilonpitoon ja yhteisölliseen toimijuuteen tulevat estetyiksi, vaikka urheilullista ystäväpiiriä arvostetaankin yksimielisesti ja vaikka kaverisuhteet ja huumori edustavat lapsille ja nuorille tärkeää toimijuuden tapaa, jolla harrastusta muokataan omiin tarpeisiin sopivaksi (ks. Hohti & Karlsson 2012; Soini ym. 2023).

Kilpailulliseen tulkintaan liittyvän niukuuden periaatteen seurauksena (ks. Pulkki 2017) resursseja suunnataan ensisijaisesti niihin, joilla on edellytyksiä vastata aikuisten odotuksiin. Poikien asemat joukkueessa eriytyvät, eikä toiminta vastaa kaikkien tarpeisiin samalla tavoin. Joukkue toiminta on yhteisöllistä vain silloin, kun jokaista pelaajaa kohdellaan yhteisön täysivaltaisena jäsenenä ja kun kaikki osapuolet voivat olla aloitteellisia tuoden oman tietämyksensä ja osaamisensa joukkueen käyttöön (ks. Weckström 2021, 28).

Kilpailullinen tulkinta korostaa tulevaisuuden menestyspyrkimyksiä nykyhetken kustannuksella, jolloin pelaajien ja valmentajien merkityshorisontit eriytyvät. Kilpailu ja pelit merkitsevät pojille iloa, jännitystä ja mielekästä tekemistä tässä ja nyt samalla tavoin kuin Caillos (1958) on käsitteellään *agon* viitannut sellaisiin kilpailuun perustuviin peleihin, joissa osanottajat tasavertaisista lähtökohdista käsin kilpailevat keskenään paremmuuttaan selvittäen ja yllyttäen toisiaan samalla entistä parempiin suorituksiin. Tappio voi harmittaa hetkellisesti, mutta peliin ei liitetä merkityksiä tulevaisuuden mahdollisuuksista tai sulkeutuvista ovista, kuten aikuiset tulkitsevat voittoja ja tappioita kilpailullisesti organisoidussa järjestelmässä. (ks. Soini ym. 2023.)

Tulevaisuuden menestykseen tähtäävä toiminta johtaa myös toiminnan päämäärärationaaliseen (ks. Huttunen 2012) tulkintaan, joka korostaa harjoittelun teknis-taktisia

tekijöitä ja tehokkuutta sekä aikuisurheiluun ja työn eetokseen liittyviä strategioita. Tehokkuuspyrkimykset tuovat harjoituksiin poikien toimijatilaa kaventavaa kiirettä, jolloin kommunikatiivinen, inhimillisiä tekijöitä ja arvoja korostava toiminta, kuten kokonaisvaltaiset kohtaamiset ja poikien ideoiden, ajatusten ja tiedon äärelle asettuminen, saavat väistyä. Koska yhteiseen toimintaan liittyvä tieto, identiteetti ja kulttuuri rakentuvat poikien ja valmentajien välisessä vuorovaikutuksessa, valmentajien tulisi olla tietoisia siitä, mitä pojat ajattelevat, tietävät ja ymmärtävät harrastamisestaan (ks. Niikko 2009). Yhteisöllisesti tuotettu tieto vähentäisi jännitteisyyttä ja edistäisi poikien sitoutumista yhteisesti määriteltäviin tavoitteisiin.

Tutkimuksemme osoittaa, kuinka valmentajien puheissa tiiviisti toistuvia käsitteitä – kilpailu ja kilpailullisuus, tavoitteet ja tavoitteellisuus, kuunteleminen ja keskittyminen, motivaatio ja motivoituminen sekä ”sisäinen palo” – käytetään epämääräisesti. Toiminnan mielekkyyden, lasten ja nuorten aktiivisen toimijuuden ja osallisuuden vuoksi olisi määriteltävä, mitä käsitteillä halutaan viestiä ja mitä ne tarkoittavat heidän näkökulmastaan. Etenkin keskittymiseen viittaavien vaatimusten osalta on syytä tunnistaa, että vaatimus kohdistuu ihmismieltä ohjaavaan tietoisuuden ja tarkkaavaisuuden sisäiseen prosessiin. Tarkkaavaisuus on poikien omassa määräysvallassa olevaa psyykkistä energiaa, jota pojalle itselleen merkityksellinen tavoitteiden hierarkia suuntaa. Tarkkaavaisuuttaan suuntaamalla pojat valitsevat lukemattomien informaatiopalasten joukosta ne, joilla on heille merkitystä. Keskittymisen vaatimuksessa vastakkain asettuvatkin poikien vapaus kontrolloida omaa subjektiivista todellisuuttaan ja valmentajien odotusten mukaan eläminen. (Ks. Csikszentmihalyi 2005, 46–73.) Saadakseen tietoa junioreille merkityksellisistä asioista viisas valmentaja kiinnittää huomiota

siihen, millaisiin asioihin pelaajien kiinnostus (toistuvasti) suuntautuu ja auttaa heitä kohdistamaan tarkkaavaisuutta oppimisen kannalta merkitykselliseen informaatioon.

Nuorten pelaajien toimijuutta vahvistavan toimintakulttuurin edistämiseksi olisi pohdittava, kenen tavoitteet ohjaavat harjoittelun ja valmentamisen käytäntöjä, mihin pelaajien pitäisi kulloinkin motivoitua ja minkälainen ”sisäinen palo” harrastuksessa kelpaa. Oleellinen kysymys onkin, miten valmentajien tulisi toimia, jotta jalkapallosta muodostuisi pelaajan ”oma juttu”. Keskittymisen ja motivaation rinnalla valmentajien koulutuksissa kannattaisi kiinnittää huomiota siihen, miten valmentajat voisivat edistää jalkapallon asettumista osaksi pelaajien ihmisenä olemisen tapaa, vapaata tahtoa ja minuutta, jolloin laji saisi itsessään arvokkaan – autoteelisen – aseman pojan omassa maailmassa (ks. Taylor 1995, 56–59).

Tämä tutkimus on tuonut näkyväksi ainakin kaksi asiaa, jotka joukkueen pojat hallitsevat valmentajiaan paremmin. He tietävät, kuinka mielekäs toiminta yhdessä kavereiden kanssa toimii edellytyksenä jalkapalloharrastuksen lumovoimalle. He myös ymmärtävät, kuinka kilpailu parantaa suorituksia, auttaa oppimisessa ja lisää toiminnan iloa. Olisiko tässä kaksi lähtökohtaa, joista käsin nuoret pelaajat ja heitä valmentavat aikuiset voisivat yhdessä luoda toimintakulttuuria, jossa jalkapalloharrastus asettuisi vähitellen osaksi poikien minuutta ja identiteettiä?

Lähteet

Aarresola, Outi & Itkonen, Hannu & Salmikangas, Anna-Katriina & Mäkinen, Jarmo (2019) Liikunnan ja urheilun vapaaehtoistyö, osallistuminen ja jäsenyys. Teoksessa Jarmo Mäkinen (toim.) *Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen 2018*. Jyväskylä: KIHUn julkaisusarja 67, 28–47.

- Aarresola, Outi (2016) *Nuorten urheilupolut. Tutkimus kilpaurheiluun sosiaalistumisen normeista, pääomista ja toimijuudesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Studies in sport, physical education and health 246. Väitöskirja.
- Aggerholm, Kenneth & Breivik, Gunnar (2020) Being, having and belonging: values and ways of engaging in sport. *Sport in Society* 24 (7), 11411–155.
- Alanko, Anu (2010) Osallisuuden paikat koulussa. Teoksessa Kirsi Pauliina Kallio & Aino Ritala-Koskinen & Niina Rutanen (toim.) *Missä lapsuutta tehdään*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, verkkojulkaisuja 106, 55–87.
- Berg, Päivi & Peltola, Marja (2015) Raising Decent Citizens - On Respectability, parenthood and drawing boundaries. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 23 (1), 36–51.
- Berg, Päivi & Salasuo, Mikko (2017) Liikkuva luokka. Liikunnan harrastaminen kunnon kansalaisuutena. Julkari. STM:n hallinnonalan avoin julkaisuarkisto. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (3), 251–261.
- Breivik, Gunnar (2022) Sport as part of a meaningful life. *Journal of the Philosophy of Sport* 49 (1), 19–36.
- Caillois, Roger (1958) *Les jeux et les hommes*. Paris: Gallimard.
- Csikszentmihalyi, Mihály (2005) *Flow. Elämän virta. Tutkimuksia onnesta, siitä kun kaikki sujuu*. Helsinki: Rasalas kustannus.
- Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (2011) Tavallisten kaupunkilaisten turvallinen keskusta. Tapaustutkimus lasten julkisen kotiintuloaikasuosituksen asettamisesta. Teoksessa Mirja Satka & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino, 95–130.
- Habermas, Jürgen (1984) *The theory of communicative action*, volume I. Cambridge: Polity Press.
- Huttunen, Rauno (2012) Jürgen Habermas. Tiedon intressit ja kommunikatiivisen toiminnan teoria. Teoksessa Tapio Aittola (toim.) *Kasvatussosiologian suunnannäyttäjät*. Helsinki: Gaudeamus, 202–227.
- Hohti, Riikka & Karlsson, Liisa (2012) Kevätjulut – Koululaisena toimimisen tilat ja rajat. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Mälyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehityksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 131, Tiede, 128–142.
- Itkonen, Hannu (2010) Lapsiurheilun kolme puhuntaa. *TUL-lehti* 2010 (1), 24.
- Kekäle, Jouni & Puusa, Anu (2020) Tiedesodat. Realistinen ja konstruktionistinen maailmankäsitys. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 41–55.
- Koski, Leena (2020) Teksteistä teemoiksi. Dialoginen tematisointi. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 157–172.
- Liukkonen, Jarmo & Jaakkola, Timo (2017) Liikuntamotivaatio elinikäisen liikuntaharrastuksen edellytyksenä. Teoksessa Timo Jaakkola & Jarmo Liukkonen & Arja Sääkslahti, (toim.) *Liikuntapedagogiikka*. Jyväskylä: PS Kustannus, 130–146.
- Niikko, Anneli (2009) Varhaiskasvatuksessa lapsikeisyyden perusta on monitieteisessä ajattelussa. *Kasvatus* 40 (1), 69–82.
- Peltola, Marja (2020) Pojat, maskuliinisuus ja väkivaltakokemukset urheilu- ja liikuntaharrastuksissa. Teoksessa Päivi Berg & Kati Lehtinen & Mikko Salasuo (toim.) *”Siitä on pikemminkin vaiettu.” Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, verkkojulkaisuja 151, Liike, 18–22.
- Phoenix, Ann (2009) Analysing narrative contexts. Teoksessa Molly Andrews & Corinne Squire & Maria Tamboukou (toim.) *Doing narrative research*. London: SAGE, 64–77.
- Prout, Alan (2005) *The future of childhood: Towards the interdisciplinary study of children*. London & New York: Routledge.
- Pulkki, Jani (2017) *Kilpailun kasvatuksellisista ongelmista. Hyveitä 2000-luvulle*. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tampereensis 2332. Väitöskirja.
- Puusa, Anu & Hänninen, Vilma & Mönkkönen Kaarina (2020) Narratiivinen lähestymistapa organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 216–227.
- Rimpelä, Matti (2013) Kasvatustieteen yhteiseen ymmärrykseen. Teoksessa Anna-Liisa Lämsä (toim.) *Verkosto vahvaksi. Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 17–47.
- Sairanen, Heidi & Kumpulainen, Kristiina (2014) A visual narrative inquiry into children’s sense of agency in preschool and first grade. *International Journal of Educational Psychology* 3 (2), 141–174.
- Satka, Mirja & Alanen, Leena & Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (2011) Johdatus lasten ja nuorten hallinnan kysymyksiin. Teoksessa Mirja Satka & Leena Alanen & Timo Harrikari & Pekkarinen, Elina (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino, 11–28.

- Siltaoja, Marjo & Sorsa, Virpi (2021) Diskurssianalyysi johtamis- ja organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 228–248.
- Soini, Tytti & Harjunen, Hannele & Itkonen, Hannu & Anna-Katriina Salmikangas (2023) ”Me ei olla mitään mercedesbenzejä, me ollaan lamborghini-neja” – Lasten toiminta ja merkityksenannot juniorijalkapallossa. *Liikunta & Tiede* 60 (5), 96–103.
- Taylor, Charles (1995) *Autenttisuuden etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Turnnige, Jennifer & Côté, Jean (2019) Observing coaches’ leadership behaviours: the development of the leadership assessment system (CLAS). *Measurement in Physical Education and Exercise Science* 23 (3), 214–226.
- Weckström, Elina (2021) *Kertoen rakennettu – toimien toteutettu: Sosiaalisesti kestävä osallisuuden toimintakulttuurin rakentaminen varhaiskasvatuksessa*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, Kasvatustieteiden tohtoriohjelman julkaisuja 177. Väitöskirja.